

**SPORT MAKTABLARIDA TRENER -SPORTCHI DIADASI MUNOSABATLARI  
MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH**

Ermatov Sardor Abdurahmon o'g'li

Guliston davlat universiteti tayanch doktoranti Jismoniy madaniyat oqitish metodikasi

+998910221212

**Annotatsiya**

Maqolada sportchini musobaqalarda tayyorlashda pedagog-o'qituvchining o'zni, yangi pedagogik metodlarining ahamiyati xususida so'z boradi. Ayniqsa uning ruhiy holatidagi imkoniyatlari murabbiyning mahoratiga bog'liqligi, shogirdi yuqori natijalarni qo'lga kiritishida o'ziga xos uslublarning samaradorligi misollar bilan tahlil qilinadi.

**Kalit so'zlar:** Musobaqa, sport, ruhiy holat, sportchi, murabbiy, uslub, natija

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 31-oktabr kuni jismoniy tarbiya va sport sohasida boshqarish tizimini takomillashtirish, ommaviy sportni rivojlantirish, iqtidorli sportchilarni tanlash va tarbiyalash, sohani malakali kadrlar bilan mustahkamlash hamda zamonaviy sport inshootlarini barpo etish masalalariga bag'ishlangan yig'ilish o'tkazildi. Unda O'zbekiston Respublikasi Bosh vaziri, Prezidentning Davlat maslahatchisi, tegishli vazirlik va qo'mitalar rahbarlari ishtirok etdi. Mamlakatimizda jismoniy tarbiya va sportni ommalashtirish ijtimoiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri etib belgilangan. Chunki sport aholi salomatligini mustahkamlash, yosh avlodni sog'lom va barkamol etib tarbiyalash orqali jamiyatda sog'lom turmush tarzini qaror toptiradi. Turli kasalliklar, yoshlar o'rtasida zararli odatlarning oldini oladi. Sport yuksak madaniyat, vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishda ham muhim o'rin tutadi. Bu sohada erishilgan yutuqlar mamlakatni dunyoga tanitadi, barcha yurtdoshlarga g'urur-iftixor bag'ishlaydi. Mustaqillik yillarida bu borada keng ko'lamlı ishlar amalga oshirildi. Aholining, ayniqsa, yosh avlod-ning jismoniy tarbiya va ommaviy sport bilan muntazam shug'ullanishi uchun zarur sharoitlar yaratildi. Shahar va qishloqlarda zamonaviy sport komplekslari bunyod etildi. "Umid nihollari", "Barkamol avlod" va Universiada musobaqalari yoshlarni ommaviy sportga, sog'lom turmush tarziga oshno qilish vositasiga aylandi.

Iste'dodli bolalarni tanlash va professional sportchilarni tayyorlash bo'yicha uzluksiz tizim yaratildi. Umumta'lim maktablari va bolalar sport majmualaridagi mashg'ulotlarda qobiliyati ko'zga tashlangan o'g'il-qizlar bolalar va o'smirlar sport maktablari, sport kollejariga olinib, professional yondashuvlar asosida tarbiyalanmoqda. Oliy o'quv yurtlari va o'quv-yig'in mashg'ulotlarida mahoratini oshirmoqda. Buning natijasida mamlakatimiz sportchilari jahonning nufuzli musobaqalarida yuksak g'alabalarni qo'lga kiritib, xalqimiz salohiyatini butun dunyoga namoyon qilmoqda. Xususan, sportchilarimiz 2016-yili Braziliyada o'tgan Olimpiya o'yinlarida 13 ta, Paralimpiya o'yinlarida 31 ta medalga sazovor bo'lib, yurtimiz sporti tarixidagi eng yuqori natijalarga erishdi.

Tarbiya bu murabbiy tomonidan tarbiyalanuvchida barqaror ahloqiy xislat va xulqiy fazilatlarni tarkib toptirish shakllantirish maqsadida sportchining ongiga aniq maqsad yo'lida tarbiyaviy ta'sir etish jarayonidir. Sport murabbiysi kasbi avvalo pedagogik kasbdir. Ma'lumki, sport bu insonni tarbiyalashning eng samarali vositalaridan biridir. Bu vazifa bugungi kunda, ya'ni zamonaviy sport yildan yilga yosharib borayotgan bir paytda yanada muhim ahamiyat kasb etib bormoqda. Barcha

kasblar kabi sport murabbiysi faoliyati ham o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ushbu xususiyatlar quyidagilardan iborat:

1. Professional murabbiy mashq qilishga majbur eta olmaydi, u faqat o'z o'quvchilarini mahliyo qilish, qiziqtirish orqali samarali mehnat qilishi mumkin.

2. Sport murabbiysi maktab o'qituvchisidan ko'ra ko'proq o'z shogirdlari bilan uchrashadi: bu kundalik mashg'ulotlar, yozgi oromgohlar, musobaqalar, boshqa shaharlarda o'tkaziladigan bellashuvlar tufayli yuz beradi. Boshqa shaharlarda uyushtiriladigan musobaqalar davrida sport murabbiysi sportchi-o'smirlar uchun ota-onalari vazifasini ham o'tashi kerak bo'ladi.

3. Yosh sportchi sevgan sport turiga bog'lanib qoladi. Shuning uchun sport murabbiysining sportchi shaxsiy ibrati va aytgan har bir so'zi uning uchun qonun hisoblanadi.

4. Murabbiylik ishining yana bir muhim xususiyatlaridan biri – uning ijodiy mazmunga ega ekanligidir. Yangi narsani yaratish taraqqiyotning, mukammallikning va rivojlanishning birinchi shartidir. Ijodiy yondashuvsiz, izlanish, o'rganishlarsiz murabbiyning faoliyatini tasavvur qilib bo'lmaydi.

5. Aksariyat hollarda murabbiy o'z shogirdlariga o'zi ham bajara olmaydigan mashqlarni o'rgatishga to'g'ri keladi. O'zi bajara olmaydigan narsaga boshqalarni o'rgatish, bemalol qo'lidan keladigan ishni o'rgatishga qaraganda albatta qiyin. Shu sababli ham murabbiy metodik jihatdan juda puxta tayyorgarlik ko'rish kerak bo'ladi.

Murabbiy – bu teran ijodiy sportchi shaxsidir. Ijodiy jarayonlar masalalari bo'yicha tadqiqotchilar ijodkor sportchi shaxsining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlashga katta e'tibor berganlar. Sport murabbiylari faoliyatlarini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, ijodkor murabbiylarga avvalo quyidagi jihatlar xosdir: o'quv – tarbiyaviy jarayonlardagi g'oyaviylik (o'quvchilarning bilimlarini ularning e'tiqodlariga aylantirishga intilish), turli tajribalar o'tkazish va yangi tajribalar to'plashga intilish, o'z-o'zini cheklashdan holilik, fikrlashda va harakat qilishda o'ta ziyraklik, mustaqillik, oliy darajadagi ijodiy kuch-g'ayrat, o'z ijodiy kuch-quvvatini jamlay olish qobiliyati, juda murakkab pedagogik vazifalarni hal etishga layoqatga ega sportchi shaxsi bo'lishi bilan belgilanadi. Pedagogik muloqotning psixologik asoslari ichida nutqning o'rni ham juda muhimdir. Birinchi galda bu pedagog–murabbiyning rostgo'yiligiga tegishlidir. Murabbiy o'z so'ziga sodiq, gapi bilan ishi birdek bo'lishi lozim. Shuningdek, nutqning adabiy fazilatlar ham o'ta muhimdir: masalan, tushunarliklik, aniqlik, o'zgarlar anglashi uchun qulaylik, mantiqiylik, shuningdek, emotsional ifodaviylik hamda nutqning ta'sirchanligiga ega bo'lishi lozim.

Albatta murabbiy muayyan sport turi talablariga javob beradigan o'quvchilarni tanlab olishi lozim. U amalda murabbiyning barcha konsepsiyalari va fikrlarini, rejalari hamda orzu–umidlarini ro'yobga chiqara olish qobiliyatiga ega bo'lgan, uning jamiyatda yanada yuqoriroq maqomga erishish borasidagi o'z ehtiyojlarini qondirishiga yordam bera oladigan o'quvchilarni tanlab oladi. Psixologlarning tajribasi shuni ko'rsatadiki, sportda endigina ilk qadamni tashlayotgan o'spirin uchun, uning murabbiysi professional jihatdan qay darajada bilimdon ekanligini baholash juda mushkuldir. Bunday hollarda sportchi o'z murabbiysiga birinchi navbatda sportchi shaxsi sifatida baho beradi, binobarin u quyidagilarni yaxshi tushunadi: uning murabbiysi mehribonmi yoki qattiqqo'lmi, u bolalarni yaxshi ko'radimi, u hazil qilishi mumkinmi yoki doimo jiddiymi, atrofdagilarga hurmat bilan munosabatda bo'ladimiva hokazolar. Keyinchalik sportchilarning o'z murabbiylariga nisbatan munosabatlariga ularning ehtiyojlari, motivlari, yo'nalishlari hamda mashg'ulotlar jarayonida murabbiylar tomonidan shakllantiriladigan millar tizimi ta'sir ko'rsatadi.

---

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”. 2017. – 488 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. “Jismoniy va ma’naviy yetuk yoshlar – ezgu maqsadlarimizga etishda tayanchimiz va suyanchimizdir” mavzusida “Kamolot” yoshlar ijtimoiy harakatining IV qurultoyidagi nutqi. Xalq so‘zi. 2017 yil
3. D. J Safarova., K. T. Shakirjanova Valeologiya asoslaridan ma’ruzalar to‘plami. T. O‘zGIFK. 2006. 139 s.
4. M. V. Xalimova Sport psixologiyasi O‘quv-uslubiy qo‘llanma. Andijon 2006. 48 b.
5. X. B. Tulenova Jismoniy tarbiya va sport psixologiyasi. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. T. TDPU 2001.76 b.
6. . В.М.Мелников Психология физического воспитания и спорта М.: Физкультура и спорт, 1997.
7. S. R Rahimov., M. X. Xalilov. Umumiy psixologiya. 1-qism Samarqand : 1998: 2-qismi, 1999.